

ნავთობისა და გაზის საერთაშორისო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული რამდენიმე სტანდარტი

სხვადასხვა ინდუსტრიაში არსებული ხელშეკრულებები, როგორც წესი, ითვალისწინებენ ერთგვაროვანი სპეციფიკური დებულებების არსებობას, რაც მრავალწლიანი პრაქტიკის შედეგად არის დამკვიდრებული. ამ მიმართულებით არც ნავთობისა და გაზის ტრანსპორტირების გადაზიდვის პროექტის ხელშეკრულებებია გამონაკლისი. ისინი ისეთ სპეციფიკურ დებულებებს ითვალისწინებენ, როგორც არის გარემოსდაცვითი, ტექნიკური, სოციალური, შრომითი, ადამიანის უფლებათა, ჯანმრთელობის დაცვის, უსაფრთხოების, ბუნებრივი რესურსების დაცვის და სადაზღვევო სტანდარტები. ცხადია, აღნიშნული ჩამონათვალი შესაძლოა სხვა ინდუსტრიისთვისაც იყოს დამახასიათებელი (მაგალითად მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტის ხელშეკრულებები და სხვა), ვინაიდან მათი უმეტესობა, თავისი შინაარსით, უნივერსალური მნიშვნელობის მქონეა. განსახილველი სტანდარტების მიზნია, რომ ნავთობისა და გაზის საერთაშორისო გადაზიდვები განხორციელდეს უფრო უსაფრთხოდ და ყველასათვის მისაღები ფორმით და დაცულ იქნას, როგორც შესაბამისი ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის, აგრეთვე პროექტში ჩართულ ინვესტორთა და მესამე პირთა ინტერესები.

ლევან კოკია
საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტის (GIPA) მონვეული ლექტორი

არსებულმა პრაქტიკამ ცხადყო, რომ პროექტები, რომელთა განხორციელების პროცესში მრავალი მხარეა ჩართული (აქ მხოლოდ უშუალოდ ხელშეკრულების მონაწილე მხარეები არ მოიაზრებიან), ბუნებრივად ზრდის შესაძლო პოტენციური ზიანის მიყენების ალბათობას პროექტის განხორციელებაში მონაწილე რომელიმე პირისათვის ან/და გარემოსათვის. შესაბამისად, რაც უფრო მასშტაბურია პროექტი, მით უფრო მეტად ჭარბობს შესაბამისი ე.წ. „დაცვითი“ დებულებების არსებობა ხელშეკრულებათა შინაარსში.

აღსანიშნავია, რომ განსახილველ სტანდარტთა სახელშეკრულებო ფორმულირების სახით ჩამოყალიბება ხშირად საერთაშორისო სამართლის სხვადასხვა უნივერსალური წყაროდან გამომდინარეობს (მაგალითად ადამიანის უფლებათა განმსაზღვრელი გაეროს კონვენციები და მათი შესაბამისი ოქმები, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის რეგულაციები, გარემოსდაცვითი საერთაშორისო პაქტები და კონვენციები და სხვა), შესაბამისად, პროექტის ფარგლებში დადებული სამთავრობო ხელშეკრულებებიც ნავთობისა და გაზის საერთაშორისო გადაზიდვის მიზნებისთვის ახორციელებენ სხვადასხვა საერთაშორისო ვალდებულებათა სახელშეკრულებო დეკლარირებას.

მათი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, საზრიანია მიმოვიხილოთ აღნიშნული საქმიანობის სფეროში აპრობირებული სტანდარტების შესახებ „ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის“ პროექტის, აგრეთვე ენ-

ერგო ქარტიის სამდივნოს მიერ შემუშავებულ მოდულურ ხელშეკრულებათა მიდგომები.

1. „ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის“ პროექტის და მოდულური ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ სტანდარტთა ზოგადი მიმოხილვა

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ძირითადი საქსპორტო მილსადენით ნავთობის ტრანსპორტირების შესახებ მთავრობათაშორის ხელშეკრულების მეოთხე მუხლი განსაზღვრავს ტექნიკურ, უსაფრთხოებისა და გარემოს დაცვასთან დაკავშირებულ სტანდარტებს, რომელიც პრინციპული მნიშვნელობის მქონე დებულებაა და შესაბამისი ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული ხელშეკრულებებისათვის პროექტის განხორციელებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა სტანდარტის დეტალური გათვალისწინების საფუძველს წარმოადგენს. აღნიშნული ნორმა მოიცავს თითოეული სახელმწიფოს ვალდებულებას, რომ მათ სხვა სახელმწიფოებთან და შესაბამისი პროექტის ინვესტორებთან ითანამშრომლონ იმ ერთგვაროვანი ტექნიკური, უსაფრთხოებისა და გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული სტანდარტების ფორმულირებისა და დანესების მიზნით, რომლებიც პროექტის განხორციელების თითოეულ ეტაპზე მილსადენის მშენებლობის, ექსპლუატაციის, შეკეთების, გამოცვლის, სიმძლავრეების, გაფართოების ან განვრცობის ტექნიკური მომსახურებისთვის უნდა გამოიყენებოდეს. განსახილველი სტანდარტები ნავთობის

მილსადენით ტრანსპორტირების სფეროში არსებულ საერთაშორისო სტანდარტებს, ევროკავშირში აღარებულ მიახლოებულ სტანდარტებს და შესაბამისი ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის კანონმდებლობის მოთხოვნებს უნდა შეესაბამებოდეს.

მთავრობათაშორისი მოდელური ხელშეკრულება მოიცავს გარემოსდაცვით, უსაფრთხოების და ტექნიკური სტანდარტების შესახებ გარკვეულ რეგულირებას, მაშინ, როდესაც ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული მოდელური ხელშეკრულება დამატებით მოიცავს ხარისხის, შრომის და სოციალურ სტანდარტებს. ჯანმრთელობის დაცვისა და ადამიანის უფლებათა სტანდარტები არ წარმოადგენენ მოდელურ ხელშეკრულებათა რეგულირების სფეროს. ამ ნიშნით, მოდელური მთავრობათაშორისი ხელშეკრულება განსაზღვრავს, რომ გარემოსდაცვითი და უსაფრთხოების სტანდარტები შემუშავებული უნდა იყოს იმ პირობათა გათვალისწინებით, რომელიც საერთაშორისო დონეზე აღიარებულია და მსოფლიო ბანკის ჯგუფის მიერ განსაზღვრულ გარემოსდაცვით, ჯანმრთელობის დაცვისა და უსაფრთხოების სტანდარტებთან და სახელმძღვანელოებთან მიმართებაში ნაკლებმნიშვნელოვანი ხარისხით არ გამოირჩევა.

მთავრობათაშორისი ხელშეკრულების ზემოაღნიშნული დებულების შინაარსი დეტალურად არის წარმოდგენილი ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის პროექტის ფარგლებში საქართველოს მთავრობასა და ინვესტორთა ჯგუფს შორის ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული ხელშეკრულების სხვადასხვა მუხლში, რომელიც ცალკე ეხმიანება პროექტის ეფექტურად და უსაფრთხოდ განხორციელებისათვის მისაღებ ამა-თუ იმ სტანდარტის შინაარსს.

2. გარემოსდაცვითი სტანდარტები

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის პროექტის ფარგლებში საქართველოს მთავრობასა და ინვესტორთა ჯგუფს შორის ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული ხელშეკრულების მე-3 დანართი სპეციალურ ნორმებს მოიცავს, რომელიც უშუალოდ სამშენებლო-საექსპლუატაციო სტანდარტებს არეგულირებს. აღნიშნული დანართის 3.1 ქვეპუნქტი განსაზღვრავს, რომ პროექტის მონაწილე მხარეები ვალდებული არიან მილსადენის პროექტის განხორციელების პროცესის მანძილზე სრულად გაითვალისწინონ გარემოსდაცვითი სტანდარტები, რომელიც განსახილველი ხელშეკრულების მე-3 დანართით არის წარმოდგენილი, აგრეთვე ის ტექნიკური სტანდარტები და ნორმები, რომლებიც მილსადენის მსგავსი პროექტის განხორციელებისათვის საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ საყოველთაოდ არის ცნობილი. ასევე საგულისხმოა, რომ განსახილველი ხელშეკრულება მოიცავს პროექტის დაგეგმვის ისეთ სპეციფიკურ ფაზებს, როგორიც არის გარემოს საწყისი მდგომარეობის შესწავლის, გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმის განერა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების განხორციელება, რომელიც თავის მხრივ მოიცავს: პროექტის აღწერას, იმ შესაბამისი ტერიტორიების ეკოლოგიურ და სოციალურ-ეკონომიკურ აღწერას, რომლებმაც შეიძლება ზემოქმედება განიცადონ, მშენებლობისა და ექსპლუატაციის შედეგად გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასებას, გარემოზე ზემოქმედების თითოეული გამოვლენილი შემთხვევისათვის ზიანის შემცირების ზომების დადგენას და განხორციელების პრაქტიკული გეგმის არსებობას და მონიტორინგის პროგრამის შემუშა-

ვებას იმ მიზნით, რომ შემონმებული იყოს ზიანის შემამსუბუქებელი ზომები.

აღსანიშნავია, რომ ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული მოდელური ხელშეკრულების მე-16 მუხლი ასევე გარემოსდაცვითი სტანდარტის მიმოხილვით შემოიფარგლება, რომელიც ხელშეკრულების ცალკე დანართად გამოყოფს გარემოსდაცვითი სტანდარტის რეგულირების ტექნიკურ პარამეტრებს. განსახილველი ნორმა პროექტის ინვესტორებს ავალდებულებს, რომ პროექტის განხორციელების თითოეულ ეტაპზე საერთაშორისოდ აღიარებული გარემოსდაცვითი სტანდარტები მაქსიმალურად გათვალისწინებული იყოს. ამ მიმართულებით ინვესტორთა ვალდებულება ფართო სპექტრით შემოიფარგლება, რომელიც გარემოს უვნებლობისათვის შესაბამისი საფრთხის ნარმოქმნის შემთხვევაში ვალდებულია, რომ ყველა სათანადო ზომა გაატაროს გარემოს დაბინძურების აღსაკვეთად და შეძლებისდაგვარად აღადგინოს ყველა ის დაზიანება, რომელიც მისმა ქმედებამ გამოიწვია. ამასთან საგულისხმოა, რომ გარემოსათვის ნარმოქმნილი ზიანის რეაბილიტაციის პროცესში შესაბამისი ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობის ჩართულობაც სავალდებულო ხასიათს ატარებს.

გარემოს დაცვის საყოველთაო ინტერესი მიანიშნებს იმაზე, რომ როგორც განსახილველი, ასევე მოდელური ხელშეკრულება მისი შინაარსის მაქსიმალური დეტალიზებით გამოირჩევა. როგორც წესი, გარემოსდაცვით სტანდარტთან დაკავშირებით აღნიშნულ ხელშეკრულებათა მიდგომები არა მხოლოდ ნავთობისა და გაზის ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვის პროცესში გარემოსათვის შესაძლო რისკის პრევენციული ღონისძიების მატარებელია, არამედ ასევე ის საყოველთაოდ აღიარებული სიკეთეა, რომელთა დაცვას განსახილველი პროექტის მსგავსად, სხვა ასევე გარემოსათვის მაღალი რისკის შემცველი პროექტები ატარებენ.

3. შრომითი სტანდარტები

შრომის დაცვის სტანდარტებს ეხმიანება განსახილველი ხელშეკრულების მე-18 მუხლის 18.2 პუნქტი, რომელიც განსაზღვრავს, რომ პროექტის მონაწილეებს უფლება ეძლევათ, პროექტის განსახორციელებლად განსაზღვრონ მუშა-მოსამსახურეთა რაოდენობა, რომელთა დაქირავებასაც ისინი აპირებენ. ნებისმიერ პირთან, რომელიც პროექტის განხორციელების მიზნებისათვის დაქირავებული იქნება, უნდა გაფორმდეს შესაბამისი შრომითი ხელშეკრულება, რომელიც სამუშაო საათების რაოდენობას, შრომის ანაზღაურებას, ხელფასზე დანამატს და სხვა პირობებს უნდა ითვალისწინებდეს. გასათვალისწინებელია, რომ პროექტის ფარგლებში დასაქმებულთა შრომითი პირობები არ უნდა იყოს იმაზე ნაკლები სტანდარტის, რასაც საქართველოს შრომის კანონმდებლობა განსაზღვრავს.

შრომით სტანდარტებთან მიმართებაში დაახლოებით იდენტური მიდგომა გააჩნია ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან მოდელური ხელშეკრულებას, რომლის მე-18 მუხლის პირველი ნაწილი განსაზღვრავს, რომ შრომითი პირობები, როგორც არის სამუშაოს საათები, შვებულებით სარგებლობის უფლება, ანაზღაურებისა და კომპენსაციის საკითხები, სოციალური შეღავათები, შრომის უსაფრთხოებისა და მსგავსი საკითხები არ უნდა იყოს იმ სტანდარტებზე ნაკლები შინაარსის შემცველი, რაც შესაბამისი ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის შრომის კანონმდებლობით არის განსაზღვრული.

4. ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების სტანდარტები

მსგავსი ტიპის პროექტის განხორციელების ფარგლებში დაგროვილი გამოცდილების დანერგვის საშუალებას ნარმოადგენს ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის პროექტის ფარგლებში საქართველოს მთავრობასა და ინვესტორთა ჯგუფს შორის ტერიტო-

რიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან არსებული ხელშეკრულების მე-3 დანართის მე-4 პუნქტი, რომელიც ითვალისწინებს ადამიანის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების სტანდარტების განმტკიცების სახელშეკრულებო საშუალებას. კერძოდ, აღნიშნული ნორმა პროექტის მონაწილეებს ავალდებულებს, რომ პროექტის განხორციელებისას მათ გაითვალისწინონ ადამიანის ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების ის სტანდარტები, რომლებსაც საერთაშორისო თანამეგობრობა მილსადენის მსგავს პროექტებთან მიმართებაში იცავს.

ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა, როგორც პროექტიდან მომდინარე პოტენციური საფრთხის დაბალანსების საპირწონე, მაღალი რისკის შემცველი პროექტების განხორციელებისას დიდი აქტუალობით გამოირჩევა. ხშირად, სხვადასხვა პროექტი განსახილველ სტანდარტს გარემოს დაცვის სტანდარტის ქვეშ განმარტავს, რაც გარემოს დაცვას, როგორც სახელშეკრულებო სტანდარტს უფრო ფართო მნიშვნელობას ანიჭებს.

ცხადია, ზემოაღნიშნული განსხვავება მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებს, იმდენად, რამდენადაც ამოსავალ საკითხად რჩება ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის, როგორც სტანდარტის მკაფიო სახელშეკრულებო დეკლარირება.

განსახილველი ხელშეკრულების მიერ ადამიანის

ჯანმრთელობის დაცვის, როგორც სტანდარტის განწერა მეტყველებს აღნიშნული პროექტის განხორციელების მრავალი ნიუანსის გათვალისწინებაზე, რაც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ძირითადი საექსპორტო მილსადენის პროექტის მონაწილეებს გარკვეული ვალდებულებების შესრულებას აკისრებს.

ამრიგად, ისევე, როგორც სხვა სახელშეკრულებო დებულებები მეტნაკლები სიზუსტით მოდელურ ხელშეკრულებათა მიდგომებს განსახილველენ, ამ ნიშნით არც ხელშეკრულებით განსაზღვრულ სტანდარტთა შინაარსი არ არის გამონაკლისი. არსებობს საკითხთა სპექტრი, რომელიც თავისი უნივერსალური ბუნებიდან გამომდინარე თითქმის იდენტური ფორმულირებით არის წარმოდგენილი როგორც განსახილველ ხელშეკრულებაში, ასევე მოდელურ ხელშეკრულებებშიც (მაგ.: გარემოს დაცვის სტანდარტები). აგრეთვე საყურადღებოა სხვადასხვა საერთაშორისო საჯარო სამართლებრივი ნორმა, რომელიც წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს, რომ მათ მაღალი რისკის შემცველი პროექტების განხორციელებისას სრულად გაითვალისწინონ ის საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტები, რომელთა შესახებაც შესაძლოა გარკვეული მინიშნებები გაკეთებული იყოს არამხოლოდ საერთაშორისო კონვენციებში, არამედ ასევე აღნიშნული სტანდარტები აპრობირებული იყოს საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის მიღწევების შედეგად.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. Barbara v. Gayling-Westphal, Intergovernmental Agreements and Host Government Agreements on Oil and Gas Pipelines – A Comparison; Energy Charter Secretariat 2015.
2. Model Host Government Agreement for Cross-Border Pipelines. (Second Edition). Energy Charter Secretariat.
3. Agreement Among Azerbaijan Republic, Georgia and the Republic of Turkey Relating to the Transportation of Petroleum Via the Territories of the Azerbaijan Republic, Georgia and the Republic of Turkey Through the Baku-Tbilisi-Ceyhan Main Export Pipeline.
4. Host Government Agreement Between and Among the Government of Georgia and [THE MEP PARTICIPANTS].

SEVERAL STANDARDS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS OF OIL AND GAS

Levan Kokaia – Guest lecturer at Georgian Institute of Public Affairs (GIPA)

SUMMARY

The publication is dedicated to the different standards of the international oil and gas agreements. Namely, an author generally mentions environmental, technical, social, labor, human rights and healthcare, security, accounting and insurance standards. The publication marks, that there are a lot of demands of the public international law, which obliges the parties to foresee the high meaning of one or another standard (for instance different international conventions of human rights, international environmental instruments and etc).

An author lights the special provisions of environmental, labor, healthcare and security standards of Baku-Tbilisi-Ceyhan project and the model agreements. Due to analysis of the different clauses of these agreements there is find out, that the meaning of the some standards are approximately the same as in the described and also in the model agreements and also, there are some different clauses regarding to the healthcare standards.